УДК 37(09)(73):81’246.2(045)

https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-751-764

Білецька Ірина Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (097) 997-92-33, https://orcid.org/0000-0002-3372-9100

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ В АМЕРИКАНСЬКИХ ШКОЛАХ

Анотація. У статті аналізуються особливості білінгвальної (двомовної) освіти у Сполучених Штатах Америки. Здійснено короткий екскурс в історію розвитку та становлення двомовного навчання, а також розглянуто специфіку мовної політики в окремих американських штатах. Проаналізовано різні підходи, запропоновані науковцями щодо визначення поняття «білінгвальна освіта», та на їх основі узагальнено, що це цілеспрямований процес залучення до світової культури засобами рідної та іноземної мов, коли іноземна мова виступає в якості способу пізнання світу спеціальних знань, засвоєння культурно-історичного та соціального досвіду різних країн і народів. З’ясовано, що на сучасному етапі в американській шкільній освіті практикується кілька типів двомовних програм, які відрізняються метою (якнайшвидший перехід до навчання англійською мовою чи підтримка розвитку обох мов), в якій мірі використовується рідна мова школярів у навчальному процесі, часом, відведеним на двомовне навчання (2 чи 3–4 роки) та іншими показниками. Їх можна поділити на: програми занурення в іноземну мову; перехідні двомовні програми; програми підтримки і розвитку двомовних умінь; двомовні програми; двосторонні програми або програми двомовного занурення. Встановлено, що серед освітян та фахівців у галузі білінгвального навчання немає єдиної думки щодо того, яка програма є більш ефективною. Результати дослідження засвідчили неоднозначну оцінку науковцями та державними діячами білінгвального навчання в цілому у школах США. Констатовано, що вплив ідей двомовного навчання на систему середньої освіти у США очевидний. Американські спеціалісти в галузі білінгвальної освіти достатньо об’єктивно оцінюють як досягнуті результати, так і недоліки, усвідомлюють проблеми, поставлені перед ними, і готові їх вирішувати, рухаючись назустріч вимогам суспільства.

Ключові слова: багатомовність, білінгвальна (двомовна) освіта, навчання мов, двомовні програми, мовна політика, перша мова, друга мова.

Biletska Iryna Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Foreign Languages Theory and Practice, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (097) 997-92-33, https://orcid.org/0000-0002-3372-9100

BEGINNING AND DEVELOPMENT OF BILINGUAL EDUCATION IN US SCHOOLS

Abstract. The peculiarities of bilingual education in the United States of America are analyzed in the article. A short excursus in the history of bilingual education beginning and development has been made, the tendencies of language policy in some American states have been also considered. The article analyzes various approaches proposed by scholars to define the concept of «bilingual education» and, on their basis, generalizes that it is a purposeful process of involvement in world culture through the means of native and foreign languages, when a foreign language acts as a way of learning the world of specialized knowledge, assimilating the cultural, historical and social experience of different countries and peoples. It has been found that at the present stage, several types of bilingual programs are practiced in American school education, which differ in purpose (early transition to English or support for the development of both languages), the extent to which the native language of students is used in the educational process, the time allotted for bilingual education (2 or 3-4 years) and other indicators. They can be divided into: Foreign Language Immersion Programs; Transitional Bilingual Programs; Maitenance or Developmental Bilingual Programs; Dual Language Programs; Two-Way or Dual Language Immersion Programs. It has been established that there is no consensus among educators and specialists in the field of bilingual education as to which program is more effective. The results of the study showed an ambiguous assessment of bilingual education in general in US schools by scholars and government officials. It is stated that the influence of the ideas of bilingual education on the secondary education system in the United States is obvious. American specialists in the field of bilingual education are quite objective in assessing both the results achieved and the shortcomings, are aware of the problems they face, and are ready to solve them, moving towards the requirements of society.

Keywords: multilingualism, bilingual education, language instruction, bilingual programs, language policy, the first language, the second language.

Постановка проблеми. Поглиблення процесів глобалізації, розширення міжнародних контактів та доступ до інших культур посили акцент на важливості іноземних мов, що, в свою чергу, викликало неабиякий інтерес до

проблем мовної освіти, пошуку методів прискорення, полегшення та підвищення ефективності навчання іноземних мов як в Україні, так і за кордоном. Найкраща можливість перетворити іноземну мову у засіб спілкування полягає у тому, щоб вона стала засобом викладання навчальних предметів, тобто перетворити навчання мов на систему двомовної (білінгвальної) освіти. Двомовне навчання є однією з можливостей найбільш ефективного реформування іншомовної освіти у закладах загальної середньої освіти та знаходиться останніми роками в центрі уваги дослідників.

Білінгвальне навчання вже давно є однією з форм організації освітнього процесу у багатьох школах Сполучених Штатів Америки, для яких особливо характерна мовна розмаїтість. Постійний наплив іммігрантів, які привозять з собою свої рідні мови і культури, призводить до збагачення мовних ресурсів цієї країни. Тому, на нашу думку, вивчення досвіду США у здійсненні двомовної освіти дасть можливість не лише запозичити позитивні надбання, але й запобігти помилок у реформуванні сучасної теорії і практики іншомовної підготовки учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пілотажний аналіз спеціальної наукової літератури свідчить про значний інтерес сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців до проблем мовної освіти в цілому та двомовного навчання зокрема. Серед українських учених можна виділити М. Степаненко, Н. Степаненко (тенденції, що впливають на моделі лінгвістичної освіти в Україні), Н. Нікольську, О. Першукову (багатомовність та двомовність у європейській шкільній освіті), О. Зіноватну (мовна освіта у США в контексті мовної політики), О. Литвинова, С. Лук'янчук (двомовне навчання у школах США), І. Тараненко (форми і методи білінгвального навчання у практиці американської школи).

Вивчення праць провідних американських дослідників дало можливість з'ясувати, що мовна політика США та її вплив на розвиток навчання іноземних мов стали предметом вивчення А. Ленкера (A. Lenker), Т. Осборна (T. Osborn), Н. Родеса (N. Rhoders), У. Вайта (W. White); особливості двомовної освіти та специфіку навчання учнів за двомовними програмами у школах Сполучених Штатів Америки аналізували К. Бейкер (K. Baker), Д. Крістіан (D. Christian), Дж. Кравфорд (J. Crawford), Х. Дулей (H. Dulay), Ф. Дженесі (F. Genesee), Н. Сілей (N. Seeley) та ін.

Незважаючи на посилений науковий інтерес до цієї проблеми, досвід реалізації двомовного навчання учнів у державних середніх школах США залишається недостатньо вивченим. На нашу думку, при аналізі сучасного стану та специфіки американської двомовної освіти необхідно брати до уваги історичні передумови. Тому у своїй статті ми ставимо за **мету** здійснити короткий екскурс в історію розвитку і становлення білінгвальної освіти у

Сполучених Штатах Америки, а також проаналізувати специфіку здійснення мовної політики в окремих штатах країни.

Виклад основного матеріалу. Теоретики полікультурної освіти вважають, що білінгвальне навчання відіграє важливу роль для становлення полікультурної компетентності загалу школярів. Для учнів, вихідців із мовних меншин, воно є важливою умовою усвідомлення своєї культурної та етнічної ідентичності, повноцінного розвитку особистості, покращення можливостей соціальної адаптації та подолання навчальних труднощів. Дітям з англомовних сімей двомовне навчання дає можливість вивчити другу мову, успішно адаптуватися до нових культур і нового соціального оточення. Вивчення мови супроводжується вивченням культури народу, який є її носієм, і сприяє багатогранному розвитку толерантної особистості.

Один з визнаних авторитетів у галузі білінгвального навчання у зарубіжній педагогічній науці Дж. Каммінс (J. Cummins) вважає, що поняття двомовної освіти «стосується використання в процесі навчання двох і більше мов як засобів навчання. Мови використовують у певному співвідношенні протягом усього терміну навчання чи на якомусь із його етапів для опанування здебільшого предметного змісту, а не вивчення мовних систем» [1, с. 3].

Такий науковець, як С. Мей (S. May) у своїй статті, опублікованій у «Мовній та освітній енциклопедії» (Encyclopedia of Language and Education), притримується класичного визначення двомовної освіти, запропонованого у 1970 році Т. Андерсоном (T. Andersson) та М. Боєром (M. Boyer), в основі якого лежить «використання двох мов у навчальному процесі для опанування змісту предметів». Він також наголошує, що відсутність навчального процесу двома мовами, навіть за умови наявності у класі двомовних дітей, не є двомовною освітою [2, с. 19–34].

К. Бейкер у монографії 2001 року видання, присвяченій проблемам білінгвізму, стверджував, що особливістю двомовної освіти є «наявність двох мов як засобів навчання, жодна з яких вивчається не лише як предмет, тобто не обмежується вивченням мови як системи» [3]. У 2011 році у п'ятому доповненому виданні цієї ж праці він наголошує на необхідності «розрізняти навчання з використанням двох мов, яке має на меті формування двомовності, і навчання двомовних дітей, але збереження їх двомовності не є метою реалізації змісту навчання» [4, с. 207].

Офіційна система двомовної освіти, яка вже протягом кількох десятиліть успішно функціонує у США, так формулюється в «Office of Education»: «Це використання двох мов, з яких одна є англійською, в якості засобів навчання для однієї й тієї ж самої групи учнів відповідно до чітко організованої програми, що охоплює весь навчальний план або ж тільки його частину, включаючи вивчення історії та культури рідної мови».

За визначенням, презентованим на сайті Департаменту освіти США, двомовна освіта – це «освітня програма для учнів з обмеженим рівнем знань англійської мови (Limited English Proficiency)». Термін «обмежений рівень володіння англійською мовою» (Limited English proficiency) вперше почав уживатися в 1975 році і використовується лише на рівні урядових документів, а в навчальних закладах та дослідницьких інституціях не застосовується, оскільки має негативну конотацію. Замість нього надають перевагу терміну «той, хто вивчає англійську мову» (English Language Learner), тобто учень, рідна мова якого не англійська і який потребує мовної підтримки для успішного навчання. Його автором є науковець Інституту мовної та освітньої політики (Institute for Language and Education Policy) Дж. Крауфорд (J. Crawford) [5]. Цей термін стосується людини, другою мовою якої є англійська і яка потребує вдосконалення знань мови для досягнення позитивних результатів у школі.

Базуючись на усіх проаналізованих дефініціях, можемо узагальнити, що білінгвальне навчання – цілеспрямований процес залучення до світової культури засобами рідної та іноземної мов, коли іноземна мова виступає в якості способу пізнання світу спеціальних знань, засвоєння культурно-історичного та соціального досвіду різних країн і народів.

Якщо говорити про перший випадок прояву двомовної освіти у Сполучених Штатах Америки, то слід зазначити, що він пов’язаний із польськими іммігрантами, які прибули у перші постійні англійські поселення Вірджинії, що зараз є територією США. Поляки постачали оброблену смолу, яка використовувалась у кораблебудуванні, та скляні вироби. У 1619 році серед членів парламенту права поширювались лише на англійців. Це стало причиною організації поляками першого офіційно зафіксованого у Новому Світі страйку. Через надзвичайну потребу у їхній продукції поляки отримали «права англійців» і заснували перші двомовні школи, в яких навчальні предмети вивчались англійською та польською мовами. Починаючи з цієї першої історично задокументованої події, двомовна освіта у тій чи іншій формі стала функціонувати у країні.

Протягом XVIII століття францисканські місіонери на території від Каліфорнії до Техасу використовували місцеві мови при перекладі та у навчанні корінних американців катехізису. До середини XIX століття у приватних та громадських двомовних школах вивчались такі рідні мови, як чеська, французька, норвезька, німецька, іспанська та шведська. Штат Огайо у 1839 році вперше прийняв закон про двомовну освіту, дозволяючи, на прохання батьків, навчання німецькою та англійською мовами. У 1847 році штат Луїзіана ввів аналогічний закон щодо французької та англійської мов, а Нью-Мехіко у 1850 році – для іспанської та англійської. До кінця XIX століття

значна кількість штатів прийняла схожі закони. Багато інших місцевостей упровадили двомовне навчання без державних санкцій, наприклад, щодо голландської, італійської, польської, чеської мов. Починаючи з 1959 року, громадські школи в Маямі запровадили двомовні програми.

У 1968 році, прийнявши статтю VII Закону про початкову і середню освіту або, неофіційно, Закон про двомовну освіту, Конгрес уперше узаконив двомовну освіту, що уможливлювало іммігрантам отримувати освіту рідною мовою. У 1988 році до цього закону було внесено поправки. Федеральні витрати на двомовну освіту збільшились з 7,5 млн. у 1968 році до 150 млн. до 1979 року. У цьому ж році Верховний Суд США сприяв подальшому розвитку двомовної освіти, постановивши, що школи Сан-Франциско порушили права дітей мовних меншин, тому що вони навчалися в одному класі з іншими учнями без спеціального навчального забезпечення. У зв'язку з цим вимагалося, щоб школи надавали послуги на підтримку тих учнів, які вивчають англійську мову, хоча у жодній з них не було визначено, який тип освітньої програми необхідно впроваджувати. Таким чином, і двомовні, і одномовні програми функціонували після прийняття закону та постанови Суду.

Закон про двомовну освіту був обмежений у 2001 році новою федеральною освітньою політикою. Конгрес США прийняв закон «Жодної дитини поза увагою», який не виступав на підтримку учнів, що вивчають рідну мову, але достатньо підкреслював значущість лише англійської мови і проголошував, що всі учні, включаючи тих, хто вивчає англійську, повинні тестуватися щорічно з цієї мови.

Більшість учнів старших класів середньої школи США принаймні протягом 1-2 років вивчає другу мову, здебільшого французьку чи іспанську. У переважній кількості шкіл учні отримують знання з другої мови на зразок вивчення математики чи інших дисциплін. У деяких школах вивчається природа мови і культура. У середніх навчальних закладах майже ніколи не використовуються технології занурення.

Останнім часом навколо двомовної освіти точаться значні дискусії. Її прихильники стверджують, що такий тип навчання не тільки полегшує вивчення англійської мови учнями, які знають свою першу мову, а й сприяє удосконаленню знань як з англійської, так і рідної мови. Двомовні програми є таким підходом, за якого половина учнів розмовляє англійською, а половина її вивчає. Учитель у процесі навчання використовує англійську та рідну мови школярів. При цьому досягаються дві мети: діти вивчають нову мову і культуру, а також мова національних меншин виступає засобом навчання. Програми ж, які пропонують вивчення лише англійської мови, викорінюють національні мови іммігрантів, у той час як двомовні програми передбачають

збереження таких мов, тобто нова мова додається, а рідна не втрачається. Таким чином, можна зустріти безліч досліджень, які підтверджують позитивні результати двомовних освітніх програм.

Опоненти ж двомовної освіти переконані, що краще учнів, які володіють іншою першою мовою, окрім іспанської, помістити в іспаномовному класі, ніж навчати їх на рідній мові, а також вважають, що багато двомовних програм не спроможні навчити дітей англійській мові. Критики двомовної освіти наголошують, що навчання за принципами двомовної освіти здійснюється за неефективною методологією і що немає належної емпіричної підтримки на його користь [6].

Суперечності навколо білінгвальної освіти досить часто ще більше стають заплутаними на рівні політичного та культурного контексту. Тих, хто не підтримує такий тип навчання, іноді звинувачують у расизмі і ксенофобії. Особливо це стосується тих консервативних організацій, які притримуються позиції, що англійська повинна бути офіційною мовою Сполучених Штатів Аменрики. У Мілвеці, штат Вісконсен, та інших містах були організовані марші та акції на підтримку двомовної освіти. Її прихильники часто звинувачуються у практикуванні політики ідентичності, що шкодить дітям іммігрантів.

Як свідчать результати нашого дослідження, у США на рівні кожного штату спостерігаються певні відмінні, але також є і схожі тенденції у здійсненні мовної політики, що, звичайно, має вплив на функціонування двомовної освіти. Тут, на нашу думку, варто зупинитись на таких штатах, як Каліфорнія, Арізона, Джорджія та Масачуссетс.

Так, у штаті Каліфорнія кількість тих, хто вивчає англійську мову (а це один з трьох учнів), є найбільшою у США. У червні 1998 року 61 % каліфорнійського електорату підтримав Законопроект 227, за яким ті, хто вивчає англійську мову, повинні навчатись за принципом занурення в англійську на період, який, як правило, не перевищував одного року, потім їх слід було переводити до основних класів, де переважало навчання англійською мовою. Такий законопроект давав можливість батькам вимагати, щоб їхні діти навчались за альтернативними програмами, проте були також і такі, які відмовлялись від цього, що перешкоджало його реалізації.

У 2000 році Каліфорнійський департамент освіти заключив угоду з Американським дослідницьким інститутом (American Institutes for Research) з метою проведення п’ятирічного дослідження щодо ефективності Законопроекту 227. Методологія вивчення включала аналіз досягнень учнів, телефонні опитування, оглядові візити без попереджень і письмові дослідження. Зсовувалися такі проблеми, як виконання цього законопроекту,

чи є він на користь тим, хто вивчає англійську мову, а також які є непередбачені наслідки його впровадження.

Учасники, які здійснювали таку дослідницьку роботу, попереджали про певні підробки даних на державному рівні, оскільки Каліфорнія не мала можливості прослідкувати навчальні досягнення школярів протягом багатьох років. Проте, використовуючи дані про академічний рівень учнів об'єднаного шкільного округу Лос-Анджелеса, і на основі аналізу, оглядових візитів та опитувань у ході дослідження з'ясувалось, що жодна з навчальних програм не має очевидних переконливих переваг. Учні, які охоплені двомовним навчанням, як і ті, хто поглиблено вивчають англійську мову, мають аналогічну траєкторію академічного зросту.

Штат Арізона був наступним після Каліфорнії щодо прийняття схожого законодавства. Так, Законопроект 203 додав кілька програм, які раніше були дозволені у навчанні дітей, для яких англійська мова є другою мовою. Варто підкреслити, що саме штат Арізона першим підтримав білінгвальну освіту у 60-х роках XX століття.

Протягом 90-х років у штаті Джорджія збільшилась кількість іноземного населення до 233 %. У наш час Джорджія займає шосте місце серед штатів Америки щодо швидкості зростання населення. За даними перепису населення, у 2000 році тут проживало 228.000 нелегальних іммігрантів. У 80-90-х роках скорочення робочих місць у килимовиробничій промисловості стало причиною збільшення іспанського населення в окрузі Вітфілд. На сьогодні майже половину учнів державних шкіл у Далтоні (центр округу Вітфілд) становлять іспанці.

Як вказує Е. Мітчел (E. Mitchel), місцевий юрист Далтону, у 1996 році був заснований Проект Джорджія – так звана білінгвальна/бікультурна програма, яка спочатку асигнувалася з федерального фонду. Він мав на меті допомогти при навчанні іспаномовних учнів, що вступили до далтонських державних шкіл. Цим Проектом передбачена співпраця з Університетом Монтерею, штат Мехіко, з метою залучення вчителів з Мехіко у школи Джорджії. З 1997 року у штаті Джорджія працювало шістдесят учителів – випускників Університету Монтерею. У рамках Проекту Джорджія також функціонує так званий літній інститут (Summer Institute), який вчить американських учителів розмовляти іспанською мовою і ознайомлює їх з особливостями мексиканської культури.

У 2002 році більш як дві третіх виборців штату Масачуссетс підтримало ініціативу замінити двомовні програми на однорічне поглиблене вивчення англійської мови. Таку пропозицію підтримали ті, хто виступали лише за англійську мову, а також член Республіканської партії М. Ромні (M. Romney), який на той час балотувався у губернатори. Близько 30000 учнів, що навчалися

за двомовними програмами, примусили вступати до класів, де вони мали інтенсивно вивчати англійську мову.

У 1999 році було проведено конференцію Національної асоціації білінгвальної освіти, на якій запропоновано основні напрями удосконалення двомовної освіти у XXI столітті:

1. Не можна пропагувати двомовне навчання як ізольовану освітню програму, а впроваджувати в більш широкий контекст якісної освіти, зробити її максимально доступною для учнів мовних меншин, пропонуючи двомовну освітню політику як частину плану навчання іноземних мов.

2. Необхідно створити нове бачення двомовної освіти і підтримати її як частину економіки, культури і моральних цінностей общин мовних меншин.

3. Потрібно змінити ситуацію ізоляції між теоретиками і практиками двомовної освіти.

4. Слід побудувати міцну систему взаємозв'язків між освітніми і державними закладами на всіх рівнях, від регіонального до державного [7, с. 56].

Дещо пізніше, у травні 2002 року, група освітян оприлюднила звіт, у якому висвітлила ідею спробувати перейти від загальних до конкретних дій, необхідних для американської школи, що прагне реформувати освіту для двомовних учнів. Вони рекомендували наступне:

– запровадити і підтримувати дошкільні програми, які повністю пов'язуються з програмами дошкільний заклад – п'ятий клас, що забезпечуватиме максимальний розвиток учнів, які вивчають англійську мову;

– використовувати двосторонні імерсійні програми в середній школі;

– навчати новоприбулих дітей іммігрантів за відповідними програмами для початківців;

– впровадити процедури для моніторингу та оцінювання реалізації програм;

– створити постійно діючий комітет, до складу якого входили б адміністрація, вчителі та батьки, з метою безпосереднього моніторингу всіх шкіл, у яких нараховується 21 і більше двомовних учнів;

– переконатися, що всі сім'ї та громадськість обізнані з шкільною системою і створеними моделями рівної освіти, включаючи програми оволодіння мовою;

– створити комітет з метою вивчення існуючих критеріїв оцінювання двомовного навчання у дошкільному закладі – 12 класі та запропонувати види оцінювання, яких бракує;

– забезпечити професійний розвиток, необхідний для адаптації альтернативного оцінювання з англійської та інших мов, включаючи ALAS (Автентична система оцінювання рівня освіченості) [8].

На сучасному етапі в американській шкільній освіті практикується

кілька типів двомовних програм, які відрізняються метою (якнайшвидший перехід до навчання англійською мовою чи підтримка розвитку обох мов), в якій мірі використовується рідна мова школярів у навчальному процесі, часом, відведеним на двомовне навчання (2 чи 3–4 роки) та іншими показниками. Їх можна поділити на:

1. Програми занурення в іноземну мову (Foreign Language Immersion Programs), вперше запроваджені у США в 1971 році з метою запровадження інтенсивного вивчення другої мови в державних початкових школах, зрештою поширились по всій країні і зараз розглядаються освітянами та батьками як високо ефективний спосіб навчання дітей іноземній мові. Занурення в іноземну мову – це підхід до навчання іноземної мови, який полягає в зануренні учнів у мову, яка вивчається, протягом шкільного дня. Учителі розмовляють лише іноземною мовою під час викладання навчальних предметів, використовуючи широкий спектр навчальних технологій. Основною метою цього типу програм є набуття учнями майстерності в іноземній мові, крім англійської, та розвинули знання з культури під час досягнення високого академічного рівня [9].

Програми занурення в іноземну мову, які також належать до односторонніх імерсійних програм, розроблені лише для англомовних учнів. Вони різняться за інтенсивністю та структурою відповідно до здійснюваної моделі й диференціюються на програми повної та часткової імерсії. Повна імерсія – це програми, в яких усі предмети на початкових етапах (К-2) вивчаються іноземною мовою; навчання англійською мовою зазвичай сягає 20–50 % у подальших класах (3–6) у залежності від програми.

Перші передбачають вивчення англійської як другої мови (English as a second language), при цьому певна кількість годин відводиться на навчання рідною мовою, а решта часу – англійською. А відповідно до другого типу, рідна мова взагалі виключається з навчального процесу, учнів навчають за спеціальними програмами з урахуванням їхнього рівня знань англійської мови. Навчання може продовжуватись у середній та старшій школі, коли заняття проходять мовою, що вивчається. Часткова імерсія передбачає програми, за якими фактично 50 % навчання відбувається іноземною мовою. На початковому етапі дисципліни викладаються або іноземно, або англійською мовами, або обома мовами одночасно. У середній і старшій школі заняття далі проводяться іноземною мовою.

2. Перехідні двомовні програми (Transitional Bilingual Programs), за якими відбувається навчання рідною мовою учня паралельно з вивченням англійської мови. Такий тип навчання покликаний забезпечити академічну успішність школярів із загальноосвітніх дисциплін і має на меті допомогти їм якомога швидше перейти до англомовної групи. При цьому переслідується й

лінгвістична мета – вільне володіння англійською мовою.

Перехідні двомовні програми теж поділяються на два види:

1) перехідні двомовні програми раннього випуску (the early-exit transitional bilingual programs): учнів переводять до основної групи через два роки навчання;

2) перехідні двомовні програми пізнього випуску або розвиваючі перехідні програми (the late-exit or developmental transitional programs): школярів переводять до основної групи через п'ять-шість років навчання. Основна мета – спочатку розвинути навички грамотного володіння рідною мовою, а потім перенести їх на другу (англійську) мову.

3. Програми підтримки і розвитку двомовних умінь (Maitenance or Developmental Bilingual Programs) пропонують навчання і рідною, і англійською мовами, рідна мова залишаєть певною мірою мовою навчання навіть після переходу учнів до основної англомовної групи.

4. Двомовні програми (Dual Language Programs) є двох варіантів:

1) більшість загальноосвітніх предметів викладаються англійською мовою, учитель знає дві мови, на запитання учнів рідною мовою він відповідає англійською;

2) класи грамотності з рідної мови покращують писемні та мовленнєві навички вищого рівня рідною мовою. Як показали дослідження, більшість умінь та навичок, набутих з рідної мови, можуть успішно переноситись у другу мову. Тут загальноосвітні дисципліни не викладаються рідною мовою. Заняття з другої мови зосередженні на змісті предмету, а не на особливостях мови, наприклад, граматиці.

5. Двосторонні програми або програми двомовного занурення (Two-Way or Dual Language Immersion Programs) призначені як для англомовних, так і для іншомовних учнів з метою перетворення їх на двомовних. При цьому половина групи учнів повинна бути англомовною і навчатися в одній класній кімнаті з другою половиною, яка володіє іншою мовою, як правило іспанською, а вчитель викладає обома мовами. У результаті діти мовних меншин стають двомовними так само, як і учні, мова яких є рідною в цій країні.

Серед освітян та фахівців у галузі білінгвального навчання немає єдиної думки щодо того, яка програма є більш ефективною. Результати дослідження досить суперечливі. Наприклад, дослідження, проведене серед іспаномовних дітей у штаті Вісконсін, свідчить про те, що учні, які займалися за двомовними програмами, в цілому демонстрували кращі вербальні здібності як в англійській, так і іспанській мовах, ніж ті, хто навчався лише англійською мовою. Дослідження, що відбувались серед американських дітей мексиканського походження у штаті Техас, вказують на протилежне. І такі приклади не поодинокі. Ряд спеціалістів у галузі білінгвального навчання

констатують неможливість розробки оптимального педагогічного методу, який би підходив до всіх ситуацій.

М. Томас і Ф. Кальдер зробили припущення, що програма є максимально ефективною за умови використання лінгвістичного та культурного досвіду учнів як ресурсу для міжпредметного і дослідницького навчання, школярі отримують стимул покращувати навчальні досягнення [9].

Результати нашого дослідження засвідчили неоднозначну оцінку науковцями та державними діячами білінгвального навчання в цілому у школах США. Так, двомовні програми критикуються за заохочення мовного «сепаратизму», що може призвести до автономізації деяких анклавів. Опоненти також вказують на низький рівень володіння учнями англійською мовою і високий відсоток відсіву з шкіл представників етнічних меншин, які навчаються за двомовними програмами. Вони переконують, що заняття у звичайних класах із додатковою спеціальною допомогою учням у вільний час іноді більш ефективні, ніж перехідне двомовне навчання [10, с. 45]. На нашу думку, противники білінгвальної освіти аргументують недоліки політичною недоцільністю різних мовних освітніх програм і не керуються об'єктивними даними досліджень.

У цілому американськими дослідниками [11, с. 164–165] виділено наступні причини недоліків двомовної освіти:

1. Знання іншої мови не вважаються цінними, а виступають інструментом, який використовується до того часу, поки учні не оволодіють «справжньою» мовою.
2. Багато батьків не бажають залучення їхніх дітей до двомовних програм, що ізолюють їх від інших.
3. У школі білінгвальні програми можуть бути причиною додаткових труднощів і навантаження для двомовних учителів, кількість учнів у цих програмах коливається із року в рік. Такі програми, на думку багатьох, є нестабільні і зменшують престиж конкретної школи.
4. Неможливо і нераціонально скласти двомовну програму, забезпечити її підручниками та педагогічними кадрами для кожної етнічної групи школярів. В одній школі можуть навчатися представники 6–9 етнічних груп, які погано володіють англійською мовою. Найкращий вихід – коли кожна школа буде спеціалізуватися на 2–3 конкретних двомовних програмах.
5. Однією з причин невдач двомовної освіти може бути розподіл учнів на групи у межах одного класу чи відокремлення цілого класу від інших, що може викликати негативну реакцію в учнів усієї школи. Потрібно уникати такої ситуації, коли двомовна група знаходилася б в привілейованому стані у порівнянні з іншими.

І хоча існують різні точки зору щодо впливу мовних програм, більшість дослідників, які займаються проблемами двомовної освіти, погоджуються з тим, що дітям, які погано або не розмовляють англійською мовою, необхідна спеціальна допомога у вивченні мови. Спостерігається така тенденція, що чим переконливіші результати двомовних програм, тим настирливіші спроби опонентів применшити реальні успіхи учнів, задіяних у двомовних програмах у школах Сполучених Штатів Америки.

Звичайно, не можливо вирішити всі освітні проблеми, не здолавши основи і принципи дискримінації у школі та суспільстві. Лише всезагальний, доступний для всіх підхід може забезпечити більшості школярів успішне навчання. Ефективна педагогіка полягає не лише в тому, щоб викладати навчальні предмети іншою мовою, а й у пошуку шляхів використання мови, культури, досвіду учнів у процесі їхньої освіти.

Висновки. Тим не менше, можна впевнено констатувати, що вплив ідей двомовного навчання на систему середньої освіти у США очевидний. Американські спеціалісти в галузі білінгвальної освіти достатньо об’єктивно оцінюють як досягнуті результати, так і недоліки, усвідомлюють проблеми, поставлені перед ними, і готові їх вирішувати, рухаючись назустріч вимогам суспільства.

Двомовне навчання має ряд преваг хоча б тому, що викладання предметів іноземною мовою завдяки інтенсивним прийомам економить час, тобто призводить до інтенсифікації навчання. Крім того, ця форма навчання дає можливість більш чіткій диверсифікації стосовно іноземної мови. Вимоги на підтримку такої форми навчання мають місце і в міжнародних документах, але на практиці вони не завжди зреалізовуються. І, нарешті, можна навести ще один аргумент на користь політичної рентабельності цього методу. Інтенсивні заняття іноземною мовою та її культурою безперечно більш активно сприяють прогресу в засвоєнні інтернаціональної культури, ніж за звичайного навчання іноземної мови, за якого витрати і результат знаходяться в дуже великій невідповідності у відношенні один з одним. Можна сподіватися, що двомовні навчальні програми в різній формі в найближчому майбутньому слугуватимуть імпульсом для реформи системи навчання іноземних мов.

Література:

1. Cummins J. Bilingualism and special education. San Diego : College Hill Press, 1984.
2. May S. Bilingual/Immersion Education: What the research tells us. *Encyclopedia of Language and Education.* Springer Science + Business Media LLC. 2008. P. 19–34.
3. Baker C. Foundations of bilingual education and bilingualism. Multilingual matters. Clevedon, 2006. 492 p.
4. Baker K. A., de Kanter A. Effectiveness of bilingual education: A review of the literature. *Paper prepared for the US Office of Education*. 1981. 66 p.

5. Crawford J. Bilingual education. *Education Week*. April1,1987. P. 1–14.
6. Christian D. Two-way bilingual education: students learning through two languages. Santa Cruz : NCRCD CLL, 1994. 181 p.
7. Hakuta K. Mirror of language: The debate on bilingualism. New York: Basic Books, 1999. 298 p.
8. Thayer V. Reorganizing secondary education. New York, London: D. Appleton Century Company, 1939. 483 p.
9. Center for Applied Linguistics. Why, how, and when should my child learn a second language? URL: http://www.cal.org./resources/pubs/whyhowwhen_brochure.pdf
10. Brameld T. The climatic decades. New York : Penguin, 1980. 212 p.
11. Nieto S. Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education. New York : Longman, 2000. 335 p.

Refernces:

1. Cummins J. (1984). Bilingualism and special education. San Diego: College Hill Press [in English].
2. May S. (2008). Bilingual/Immersion Education: What the research tells us. *Encyclopedia of Language and Education.* Science + Business Media LLC, *19–34* [in English].
3. Baker C. (2006). Foundations of bilingual education and bilingualism. Multilingual matters. Clevedon [in English].
4. Baker K. A., de Kanter A. (1981). Effectiveness of bilingual education: A review of the literature. *Paper prepared for the US Office of Education* [in English].
5. Crawford J. (1987). Bilingual education. *Education Week*. *April1, 1–14* [in English].
6. Christian D. (1994). Two-way bilingual education: students learning through two languages. Santa Cruz: NCRCD CLL [in English].
7. Hakuta K. (1999). Mirror of language: The debate on bilingualism. New York: Basic Books [in English].
8. Thayer V. (1939). Reorganizing secondary education. New York, London: D. Appleton Century Company [in English].
9. Center for Applied Linguistics. Why, how, and when should my child learn a second language? URL: http://www.cal.org./resources/pubs/whyhowwhen_brochure.pdf
10. Brameld T. (1980). The climatic decades. New York: Penguin [in English].
11. Nieto S. (2000). Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education. New York: Longman [in English].